

*Мальгіна Н. С., студентка 2 групи,
5 курсу Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України Національ-
ного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого*

ЩОДО ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ СОЦІАЛЬНО- ВИХОВНОЇ РОБОТИ ІЗ ЗАСУДЖЕНИМИ

Прогресивна пенітенціарна практика, міжнародні стандарти виконання кримінальних покарань доводять, що соціальна робота із засудженими є об'єктивною необхідністю, оскільки вона створює умови для реалізації їхніх прав, відновлення соціальної справедливості, запобіганню подальшого негативного розвитку особистості, навчання некримінальним способам вирішувати життєві ситуації та дозволяють мінімізувати негативні наслідки позбавлення волі, сприяють підготовці до нормального повноцінного соціального функціонування осіб, звільнених з виправних установ [1].

Тому для вдосконалення правового регулювання та практики реалізації соціальної роботи із засудженими в установах виконання покарань необхідно враховувати й використовувати позитивний досвід цієї діяльності в зарубіжних державах. Не випадково М. Ансель зазначав: «Вивчення зарубіжного досвіду відкриває перед юристом нові горизонти, дозволяє йому краще пізнати право своєї країни, оскільки специфічні риси цього права особливо виразно виявляються в порівнянні з іншими системами. Порівняння здатне озброїти юриста ідеями й аргументами, які не можна отримати навіть за дуже доброго знання лише власного права» [2, с.167].

Лідерські позиції у сфері міжнародних стандартів спеціального характеру, що регулюють відносини у сфері виконання покарань, можна визначити за такими нормативно-правовими актами, як Мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими (МСП) та Європейські тюремні правила (ЄТП).

МСП у правилі 58 закріплює: «Метою та виправданням вироку до тюремного ув'язнення або взагалі до позбавлення волі є, врешті-решт, захист суспільства та попередження таких, що загрожують суспільству, злочинів. Цієї мети можна досягти лише у разі, якщо після відбуття строку покарання та повернення до нормального життя в суспільстві правопорушник виявляється не лише готовим, а й здатним підкорюватись законодавству та забезпечувати своє існування». Правило 59 так визначає засоби досягнення названої мети: «Для цього заклад повинен використати всі виправні, виховні, моральні та духовні сили та види допомоги, які він має у своєму розпоря-

дженні та визнає доцільними, застосовуючи їх з урахуванням потреб перевиховання кожного ув'язненого».

У п. 102 ЄТП зазначається: поза правилами, які застосовуються до всіх ув'язнених, режим для засуджених ув'язнених мусить бути спрямований на те, щоб вони вели відповідальний спосіб життя без скоєння злочинів. Ув'язнення з позбавленням волі саме по собі є покаранням, і тому режим для засуджених ув'язнених не повинен збільшувати страждання, заподіяні ув'язненням [3, с.58-59].

Варто зазначити, що не в усіх кримінальних законах іноземних держав мета покарання знайшла своє законодавче закріплення (наприклад, в Англії, Франції). У деяких державах вона закріплюється на рівні конституції. Так, згідно зі ст. 25 Конституції Іспанії позбавлення волі та інші заходи соціального захисту повинні бути спрямовані на перевиховання й соціальну реабілітацію; згідно з Конституцією Італії (ст. 27) покарання повинні бути спрямованими на перевиховання засудженого.

Фактично в Західній Європі домінує підхід, визначений представниками теорії нового соціального захисту: основними цілями покарання є виправлення й ресоціалізація злочинця. У зарубіжних країнах соціальна служба пенітенціарної установи тісно співробітничает з такими службами й організаціями соціальної допомоги, як біржа праці, каси допомоги за хворобою, соціальні установи, консультаційні служби для правопорушників, організації загальної й професійної освіти, терапевтичні установи, житлові громади й установи, служби допомоги умовно засудженим і достроково звільненим, суди для неповнолітніх, консультаційні пункти з погашення боргів (позовів), комітет у справах іноземців [2, с.168].

Як правило, в більшості розвинених країн соціальні працівники є штатними співробітниками пенітенціарних установ і займаються, в основному, консультуванням ув'язнених, а також їх адаптацією до життя в ізоляції від суспільства. При тому, деякі фахівці займаються психіатрією і виконують обов'язки медичних працівників (наприклад, у тюремних медичних службах США, Великобританії, Швеції). Особливу увагу соціальні працівники приділяють засудженим, яким належить скоро вийти на волю, – вони контактують з родиною ув'язненого, його рідними, використовують інші соціальні ресурси, щоб допомогти людині легше адаптуватися до життя в суспільстві.

У пенітенціарних установах Німеччини соціальна робота набуває статусу соціальної терапії. У соціально-терапевтичних установах працює цілий ряд фахівців – педагоги, психіатри, соціальні працівники, психологи, майстра виробничого навчання та ін. У діяльності цих установ домінує психолого-терапевтичний підхід, але він має деякі недоліки, що обумовлені: суворою регламентацією (накази, розпорядження, закони та ін.); наданням переваги підтримці безпеки та порядку, контролю за ув'язненими, жорсткій дисципліні на противагу соціальним орієнтирам; складністю соціальної терапії.

Соціальна робота, що проводиться у Данії і Голландії орієнтована на організацію вільного часу засуджених, з тим, щоб вони виявляли власну ініціативу та обговорювали її і знайомилися з реаліями проведення вільного часу поза стінами установи. Іншим напрямом роботи соціальних працівників є розвиток особистої відповідальності ув'язнених за набуття навичок самообслуговування, встановлення контактів, звички дотримуватися зобов'язань, навчання веденню рахунків, грошових розрахунків. Для цього проводиться розподіл ролей у межах сформованих груп чисельністю по 10-12 чоловік (ведення спільної каси для здійснення необхідних покупок приготування їжі, прання, прибирання приміщення тощо). Самообслуговування, як вони вважають, є серйозною основою для розвитку особистої відповідальності засудженого [1].

Кримінально-виконавчі кодекси Російської Федерації, Республік Білорусі та Казахстану до основних завдань кримінально-виконавчого законодавства відносять також визначення засобів виправлення засуджених і надання їм допомоги у соціальній адаптації. Поняття „виправлення засудженого” в кримінально-виконавчому законодавстві Росії, Білорусі, Казахстану трактується як формування у засуджених правослухняної поведінки, позитивного ставлення до людини (особистості), суспільства, праці, норм, правил і традицій людського співіснування. Законодавство вищезазначених країн СНД формулює основні засоби «виправлення», серед яких: встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим); суспільно корисна праця; загальноосвітнє навчання і професійна підготовка; громадський вплив; виховна робота [4, с.240–241].

Отже, дослідження зарубіжного досвіду у сфері соціально-виховної роботи із засудженими дозволяє виявити як позитивні, так і негативні аспекти практики, що підтверджує відсутність мети цілкомітої імплементації зарубіжного законодавства. Законодавство повинно розвиватися відповідно до міжнародних стандартів, вбираючи найкращі постулати, але враховуючи специфіку економічного й соціального розвитку країни, історичний досвід, особливості національної психології та існуючої кримінально-виконавчої системи.

Література:

1. Третяк О. С. Становлення соціальної роботи із засудженими в місцях позбавлення волі за кордоном / О. С. Третяк, С. О. Чебоненко. // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки. – 2013. – Вип. 108.1.
2. Лучко С. В. Соціальна робота із засудженими як напрям функціонування пенітенціарних систем зарубіжних країн / С. В. Лучко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія : Юридичні науки. – 2014. – Вип. 4. – С. 166–169.

3. Таволжанський О. В. Міжнародні стандарти при здійсненні соціально-вихованої роботи із засудженими до позбавлення волі // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Херсон, 2015. – Вип. 4. – Том 3. Серія: Юридичні науки. – С. 57–60.
4. Лучко С. В. Зарубіжний досвід соціальної роботи із засудженими в кримінально-виконавчому законодавстві країн СНД / С. В. Лучко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2011. – № 3. – С. 239–247.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО
КАФЕДРА КРИМІНОЛОГІЇ
ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА

**СУЧАСНА НАУКА
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА**

Матеріали «круглого столу»
для студентів, аспірантів та молодих вчених

(Харків, 25 квітня 2018 року)

Харків
«Право»
2018

УДК 343.988
С89

Редакційна колегія:

д-р юрид. наук, проф. Б. М. Головкін (*голова*);
д-р юрид. наук, проф. А. Х. Степанюк;
канд. юрид. наук, доц. К. А. Автухов (*відповідальний секретар*);
канд. юрид. наук, доц. М. В. Романов;
канд. юрид. наук, доц. О. В. Ткачова;
канд. юрид. наук, доц. О. В. Таволжанський;
канд. юрид. наук, ас. О. В. Гальцова

Сучасна наука кримінально-виконавчого права : матеріали «круглого столу» для студентів, аспірантів та молодих вчених (Харків, 25 квітня 2018 р.). – Харків : Право, 2018. – 468 с.

ISBN 978-966-937-444-8

У збірник увійшли наукові доповіді та тези виступів учасників «круглого столу», присвяченого перспективам реформування кримінально-виконавчої системи України. Матеріали подані в авторській редакції.

УДК 343.988

ISBN 978-966-937-444-8

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2018
© Оформлення. Видавництво «Право», 2018

Наукове видання

**СУЧАСНА НАУКА
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА**

Матеріали «круглого столу»
для студентів, аспірантів та молодих вчених

(Харків, 25 квітня 2018 року)

Видається в авторській редакції

Підписано до друку з оригінал-макета 13.06.2018.
Формат 60×84 ¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 27,2. Обл.-вид. арк. 28,8. Вид. № 1923.
Тираж 100 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Україна, 61002, Харків, вул. Чернишевська, 80а
Тел./факс (057) 716-45-53
Сайт: www.pravo-izdat.com.ua
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 4219 від 01.12.2011 р.

Виготовлено у друкарні ТОВ ПРОМАРТ
Тел. (057) 717-28-80